

בטוד הקיצור

(על "אדם בחוג" של מ. עובדיהו — סטע של שיהה)

שופמן. אף בכמה וכמה מרשימותיו של ר' בנימין יקר ומפתיע הסו השופמני על יד ה"ר בנימיות" המיוחדת דת במינה ובחינה. דוק שם.

והנה בשנים האחרונות הופיע אחד צעיר שבטוח אני כי אין ברצתו להתדירות בשופמן, אבל גם הוא בחר לו במכשירי הקיצור — ואולי בחרו בו המכשירים האלה? — והוא הולך ומצליח ברהבו זו. סמני הצלחתו — בספרו "אדם בחוג" בכמה וכמה רשימות. ויש לי ההרגשה, כי גם אצלו הקיצור הוא כשרון או מכשיר אורגני, בגבולותיה של מתת האמן שנפלה בחלקו — וזו הלא משמים היא — הולך סופר צעיר זה ששמו מרדכי עובדיהו ובונה לו עולם משלו, ומוב שבחר לו לנשוא את האדם בחר ציורתו. בעמדה זו יש בשביל סופר צעיר יותר אפשרויות של התאמנות והסתכנות זהו וכול להגיע על ידה לידי בטוי יותר שלם ומושלם.

מ. עובדיהו גילה בספרו הנדוש רשימות קטנות כשרון של אמן אמיתי — וזהו העיקר. יש לו עין רואה ואוזן שומעת, ומה שהשוב עוד יותר בשביל אמן יוצר, יש בו שמינית שבשמינית של אותו חוש ששי עז המיוחד במידותיו אצל שופמן, הלא הוא החוט האירוזטי, שהוא הוא בעצם הנותן טעם לכל המעיינות של שאר התושים. (יש אומרים, והם לא רחוקים כלל מאירחא דמהימנותא, שמכרה זו כוחה יפה גם לגבי כל מצעדי האדם. וגם זה אינו כלתי יודע). אך אין ספק, כי לעובדיהו הסופר יש עוד צורך לפתח בקרבו את כל התושים המשתתפים ביצירתו, כי על כן עדיין הוא בראשית דרכו, ואמן קצרן זקוק במיוחד לזה, שכל חושיו יהיו אצלו במצב הכן. מרשימותיו היפות נראה ברור, כי תהרן אינן ה"ו, וגם לשונו אינה עולפת.

בקיצור — שיהה זו יצאה אמנם לא לפי נוסח בעלי הקצרות. על כן תפסק המשכה תלוי בהמשכו של הגורם לה.

אולם קשה לי לגמרה בלי להזכיר לשבח את הצייר נבון, שרשימותיו בקיום צורפו לספר. גם הוא קצרן ביצירתו, ומצא בין אה מינו. עבודתם המשותפת נתנה ספר יפה.

ה"ו. מידות

טעות מקובלת היא לחשוב כי המדות של שטח וזמן קיימות גם לגבי המושגים ארוכות וקצרות ביצירה. ולא היא. אין דברי אמנות נמדדים בסנטימטרים, גם לא בשניות. יש שיר קטן או רשימה קצרה והם נראים ארוכים עד כדי שעמום ולעומתם יש ספר רב עמודים והוא נקרא בנשימה אחת מתוך קוצר רוח. והדברים ידועים. האמת היא כי כל יצירה הראויה לשמה היא כבר ביסודה קיצור, אף אם היא נראית בארוכה. האמנים והסופרים האמתיים לא המאריך שבהם מאריך ולא המקצר שביניהם מקצר, אלא הענין הוא קצר או ארוך והכלים הם האחרים. ארבעים יום לפני צאת האמן לאויר העולם יוכרו עליו כלי פלוני לסופר פלוני, ואם הוא משתמש אחריו כן בכלים שאינם שלו יצא עגל, אף אם הוא אחרון הכהן. שער ה"אל" ה" או האילוי ש"בעגל" כזה תלוי בכשרון המעשה של יוצרו, אולם עגל נשאר עגל. (על ה"לא יוצלחים" בכלל אין מה לדבר, בין שיאריכו ובין שירקצרו. ימיהם ספורים וערכם אפס).

ובכן — מהו סימנו העיקרי של הקיצור, אם לא מדות השטח או הזמן? הוה אומר: תכונתו המהותית. במלים אחרות: הקיצור הוא קודם כל — חמ"צית, סיכום. מכאן — לא הקיצור הכמותי חשוב, אלא הקיצור האיכותי. וזהו סוד גדולתו של שופמן בספרותנו. הוא קודם כל אמן ממדרגה ראשונה. "הד בדרא". כמובן, אין זה מושג מוחלט, מעין "אחד ואין שני לו" בכלל. אבל ברור — שאין מקום לששים רבוא "חדי בדרא". החד בדרא מסינו של שופמן אינו יכול ליצור אסכולה, אבל משום הוראת דרך יש בו, וצמח מסוגו יכול בלי ספק להצמיח זנים הקרובים לו קרבת משפחה.

והנה למשפחת המקצרים שבספרותנו עובד ויוצר משכבר אחד קרוב לשופמן לפי הפיסתו המדויקת ואמנות בטויו התמציתי, ונדמה לי שאיש עוד לא קרא בשמו בקשר עם יצירת שופמן, כי הוא באמת שייך באילו לעולם יצירה אחר. אבל אני מעוז כאן ואכריז על ד. זכאי. "ז'ורנליסט" זה הוא יוצר ממש, ובין מאות רשימותיו הקצרות ישנן פנינים רכות שהיו מפתיעות רבים, לו נקבעו יחד.

בקרבת משפחה עמו יכול שופמן לשמוח, כמו כן קצרו לכשירצה הוא לפעמים גם ברש. גם כאן "אשם"